

# שיעורי ליל שבת

## שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'



גליון מס' 122 – תשע"ח

### הקדים במזיד את פעולת המזגן בשבת, האם אסור להנות מן המזגן למשך כל השבת, או רק עד הזמן שממילא הוא היה אמור להידלק?

#### מיהו 'תלמיד מובהק'

באחד הימים פגש מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר את אחד מתלמידיו המובהקים, ואותו תלמיד אמר לו בלהט רב פלפול שלם שהתחדש לו באחד הסוגיות.

אלא שרבי חיים התפלא לעצמו מאוד הרי את החידוש הזה הוא שמע ממני כאשר השתתף בשיעורים לפני שנים, וכיצד עתה הוא לא נכלם להרצות דברים אלו בפני כאילו הוא חידשו מעצמו.

אך במחשבה שניה אמר רבי חיים שאדרבה הדבר מוכיח את גודל הייטו 'תלמיד מובהק', שהרי זה ודאי שאיננו רמאי ואם היה זוכר את החידוש מהשיעורים לא היה מעיז לחדשו בפני, אלא שאותו תלמיד שכח את אותו חידוש, וכיון שהיה דבוק כ"כ לרבו ושיעוריו קנה את דרך הלימוד, עד כדי כך שכעבור שנים כאשר למד את הסוגיא מחדש הוא חידש אותו מעצמו ע"פ דרכו של הרב'ה.

והדבר רמוז במאמר חז"ל בפרשה הקודמת 'בהעלותך את הנרות, עד שתהא שלהבת עולה מאליה', והיינו שהרב נמשל למנורה, והוא צריך להדליק את השלהבת דהיינו התלמידים, עד שתהא שלהבת עולה מאליה, עד שהתלמידים יעלו בעצמם את השלהבת, אבל שהם יעשו כן מתוך המנורה, ע"פ דרכו של הרב'ה.

מעשה ביהודי שהזמין אורחים להתארח אצלו בסעודת השבת, וקודם בואם של האורחים נוכח לדעת ששעון השבת המפעיל את המזגן ידלק רק כעבור שעה מזמן תחילת הסעודה, ומחמת הלחץ והחום הרב תכף עליו יצרו, והזיז את מתג השעון למצב של פעולה תמידית, ולאחר שנתעשת ועמד על חומרת מעשיו הודיע שכדי לא להנות ממעשה שבת סעודת השבת תתחיל רק בעוד שעה בזמן ששעון השבת היה אמור ממילא להידלק, ויש לדון אם יש בסברתו ממש או שההנאה מן המזגן אסורה למשך כל השבת.

והנה דין מעשה שבת מבואר בשו"ע (שי"ח ס"א) "המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות, במזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד, ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו מיד".

ובמ"ב שם כתב שדעת השו"ע היא כשיטת הר"ף הרמב"ם והגאונים שפסקו כדעת רבי יהודה, אבל הגר"א בביאורו הסכים לדעת התוספות וסיעתם שפסקו כרבי מאיר שבמזיד אסור בין לו ובין לאחרים רק עד מוצאי שבת ובשוגג אף לו מותר מיד, ועכ"פ בנידונינו שעבר על איסור שבת במזיד ודאי שמעיקר הדין באופן הרגיל יש כאן איסור מעשה שבת לפחות עד מוצאי השבת.

והנה שאלה זו היא שאלה כללית בדיני שבת, וכגון אדם שהגביר את חום האש והקדים בשעה את זמן בישול המאכל, האם האיסור מעשה שבת חל רק על הזמן 'שאהני מעשיו' דהיינו על אותה שעה שהקדים את בישול המאכל, או שנימא דהתבשיל אסור לעולם כיון שלמעשה הוא נעשה בחילול שבת.

אלא שאף אי נימא דאדם שמיהר את בישול המאכל אינו אסור לו אלא לאותו זמן שבו הועילו מעשיו, יש חילוק מהותי בין מבשל לנידונינו, דבמבשל כח הבישול כבר קיים והתבשיל הולך ונתבשל גם לולי התערבות של אותו אדם, אבל בנידונינו לפני שאותו יהודי הזיז

את מתג השעון המזגן לא פעל כלל, וא"כ מה בכך שהוא היה אמור להידלק לאחר זמן, הרי למעשה הוא זה שעשה את פעולת ההדלקה והמזגן במשך השבת פועל מכחו בלבד.

והא למה זה דומה לנוטל סיר המונח על אש קטנה ומעבירו לאש אחרת גדולה שפשיטא שאין מקום לדון שיאסר רק עד אותו זמן שהתבשיל היה אמור להתבשל באש הקטנה כיון שלמעשה התבשיל התבשל על ידו בלבד, ולכך פשוט שבנידונינו היה אסור עליו להנות מאותו מזגן למשך כל השבת.

**אלא** שלכאור' יש להוכיח דאף בתבשיל אם מיהר בישולו התבשיל אסור למשך כל השבת, דהנה כתב הרמ"א (רנ"ג ה') "ואסור לומר לאינו יהודי להחם הקדירה אם נצטנן, ואם עשה כן אסור לאוכלו אפילו צונן", והיינו שאפילו אם הוא לא נהנה מהמעשה שבת שהרי הקדירה שהוחמה כבר נצטננה אפ"ה לא פקע ממנו איסור מעשה שבת, והדבר צ"ב דכיון שלא נהנה ממעשה השבת מה שייך בו קנס זה הרי כל הקנס של חכמים היה שלא להנות ממעשה השבת וכאן זה כבר בטל ואיננו.

**והנה** יש לדון במהות האיסור של 'מעשה שבת' האם הוא רק דין על הגברא שאסור לו להנות מפירות חילולו, או שיש כאן גם איסור בחפצא שחכמים אסרו את הדבר שנעשה בו איסור שבת.

**ולכאור'** היה נראה להוכיח בפשיטות שמהא שאין הדבר נאסר רק לעושה עצמו אלא גם לשאר העולם מוכח שהאיסור הוא איסור בחפצא ולכך הוא נאסר גם על כלל האנשים, אך אי"ז מוכרח דיתכן שמחמת אותו אדם אסרו חכמים באיסור גברא על כולם להנות מאותו מעשה.

**אלא** שבמ"ב (ש"ח סק"ד) הביא שבמג"א בשם הרשב"א כתב דגם הקדירה שבישל בה בשבת אסורה לו לבשל בה מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו, ומוכח שאיסור 'מעשה שבת' הוא 'איסור חפצא' דאי נימא שהוא איסור גברא ודאי אין שייך לאסור את הקדירה מצד הבליעות, ועיין בשו"ת הר צבי (אר"ח סי' קפ"ג) שכתב דאף שמעשה שבת הוי מדרבנן, אפ"ה זה איסור חמור שעשו אותו חכמים כאיסור חפצא.

**ונראה** דזהו הביאור בדברי הרמ"א, דכיון שמעשה שבת הוא גם איסור איסור בחפצא, כשהוחם התבשיל בשבת הוא נאסר, ואף לאחר שנצטנן תו לא פקע איסורו שחל עליו בחפצא מקודם, וא"כ ה"ה באדם שמיהר את בישול המאכל אף אי נימא שמעיקר הדין איסורו הוא רק לאותה שעה שאהני מעשיו, אפ"ה כיון שחל על התבשיל 'איסור שבת' תו לא פקע איסורו גם בשעה שממילא התבשיל היה אמור להתבשל.

**אלא** שיש לחלק בין הדברים, דדוקא במעשה של הרמ"א כשהוחם התבשיל הוא נאסר באיסור חפצא תמידי, ולכך אף לאחר שנצטנן תו לא פקע איסורו, אבל באדם שמיהר את בישול המאכל מעיקרא איסורו הוא איסור זמני לאותה שעה, וכיון שבפשטות אין שייך 'איסור חפצא' בדבר זמני, דכל מהותו של 'איסור חפצא' זה חלות קבוע על הדבר, א"כ אין בו אלא איסור גברא, וכאשר תם הזמן שאהני מעשיו שוב אין בו 'מעשה שבת', ואין שייך בו איסור.

**ואף** אי נימא ששייך 'איסור חפצא' לזמן, יהא חילוק בין דברי הרמ"א לאדם שמיהר התבשיל, דבמעשה דרמ"א כשהוחם התבשיל הוחל עליו איסור חפצא קבוע, ותו לא פקע כשלא אהני מעשיו, אבל בממהר התבשיל מעיקרא אין בו אלא איסור זמני עד הזמן שאהני מעשיו, ושוב אין שייך בו האיסור לאחר זמן.

**ויש** שהעירו שלכאור' דין זה מבואר להדיא בפוסקים, דבביאור הלכה (ש"ח י"ח) הביא אשל אברהם דהמגיס בתבשיל שלא נתבשל כל צורכו נאסר התבשיל מדין 'מעשה שבת' למשך כל השבת, ומבואר שאף הממהר את התבשיל אוסרו למשך כל השבת אף שהיה אמור להתבשל מאיליו בהמשך הזמן, אך באמת דאין משם ראייה כיון שהמגיס חוץ ממה שממהר את בישול המאכל הוא גם משביחו, ולכך ודאי שאהני מעשיו ויש כאן איסור תמידי של 'מעשה שבת'.

(נכתב ע"י אחד השומעים)